

Китай. Проголошення КНР. Культ особи Мао Цзедун. Великий стрибок, комуни, культурна революція. Трансформаційні процеси в Китаї на зламі ХХ–ХХІ ст. Ден Сяопін

У період між двома світовими війнами і під час Другої світової війни у Китаї тривали боротьба з японською агресією та протистояння між Гоміньданом («Народною партією») та Комуністичною партією Китаю.

До 1949 р. Народно-визвольна армія Китаю (НВАК) — армія комуністів — узяла під контроль більшу частину території країни. Лідер Гоміньдану Чан Кайші зі своїм урядом і вірними їм військами перебрався на острів Тайвань. Донині відносини з Тайванем є однією з ключових проблем для КНР.

У Пекіні лідер комуністів Мао Цзедун у жовтні 1949 р. проголосив Китайську Народну Республіку (КНР).

Мао Цзедун

- Один із засновників Китайської комуністичної партії.
- Вважається національним героєм у КНР.
- Організував Великий похід 1934 – 1935 рр. і вів визвольну війну 1937–1949 рр., що завершилася встановленням Народної республіки та соціалістичного правління у Китаї.

Комуністи Китаю наслідували досвід СРСР. Земельне питання вирішили шляхом конфіскації володінь у поміщиків (багатьох землевласників було страчено). Опозицію знищували під приводом “боротьби з контрреволюцією”: було страчено чи відправлено до “трудох таборів” колишніх чиновників Гоміньдану, підприємців, співробітників західних компаній та представників інтелігенції, нелояльних до КПК.

Розпочався справжній терор, жертвами якого стали сотні тисяч, якщо не мільйони людей, звинувачених у ворожих намірах щодо влади.

По-різному складалися відносини з СРСР: до 1953 р. радянська влада підтримувала індустріалізацію та колективізацію в КНР. Мао Цзедун лише двічі виїжджав за кордон, і обидва рази — до СРСР. Після смерті Сталіна відносини погіршилися. У 1969 р. відбувся прикордонний збройний конфлікт на острові Даманський на радянсько-китайському кордоні по річці Уссурі.

З ініціативи Мао Цзедуна в 1958 р. комуністи проголосили курс “трех червоних знамен”: “Генеральна лінія”, “Великий стрибок”, “Народні комуни”.

“Битва за сталь”. почалося масове будівництво маленьких підприємств, місцевих фабрик, дворових доменних печей для виплавки чавуну і сталі. Вироблений таким чином метал не міг бути використаний у промисловості. І цей процес завдав великої шкоди економіці країни. Марно витрачалися сировина і паливо, знизилася якість продукції і продуктивність праці.

“Народні комуни”. 740 тис. сільгоспкооперативів було об’єднано у 26 425 “народних комун”. Їхні творці пішли набагато далі радянських ідеологів суцільної колективізації. У комунах загальним було все, включаючи побут.

Уряд ініціював кампанію проти сільськогосподарських “чотирьох шкідників”: щурів, комарів, мух і горобців.

Генеральна лінія

Великий стрибок

Народні комуни

Розгляньте фото. Поміркуйте, чому винищення горобців призвело до масштабного голоду?

Серед вищого керівництва КПК знайшлися противники політики “Великого стрибка”. У грудні 1959 року Мао Цзедун був усунутий з посади голови КНР, а у квітні державу очолив Лю Шаоці.

Черговий пленум ЦК КПК (січень 1961 р.) проголосив курс на “врегулювання економіки”. Селянам повернули присадибні ділянки, худобу, майно, відновлювалися кооперативи. Оплата праці здійснювалася за її результатами, значна кількість підприємств почала випуск сільськогосподарського реманенту, відновили роботу сільські та міські ринки. Ці заходи дали змогу у 1962 р. зупинити спад виробництва.

Невдоволення Мао зростало, тому його прихильники вирішили придушити опозицію. Була висунута ідея “великої пролетарської культурної революції”. Її ідеологи заявляли, що серед членів КПК стало занадто багато ревізіоністів, які не ввібрали нову пролетарську культуру і соціалістичний спосіб життя. І саме це гальмує розбудову соціалізму.

Ударною силою “культурної революції” повинна була стати молодь. Зі студентів і учнів старших класів формувалися загони “червоних охоронців” — хунвейбінів. Молоді робітники і селяни вступали в команди “бунтарів” — цзаофанів.

Хунвейбіни переслідували викладачів та інтелектуалів за “недостатню відданість товаришеві Мао”, спалювали “недостатньо комуністичні” книжки. Рух хунвейбінів переріс у масовий терор. Загинули мільйони людей, розпочався господарський безлад.

Культь особи Мао

Наближені до Мао Цзедунa партійні чиновники формували культ особи, формується особлива комуністична ідеологія — маоїзм. Друкувалися звеличувальні статті в газетах і журналах, створювалися книжки, картини, симфонії та балети, споруджувалися численні прижиттєві пам'ятники. Зображення Мао Цзедунa були всюди, від кабінетів чиновників до приватних помешкань.

Реформи Ден Сяопіна

Після смерті Мао Цзедунa в Китаї розпочалися економічні реформи, які сприяли економічному зростанню.

У 1978 р. державу очолив Ден Сяопін. Він рішуче взявся за реформи, не побоявшись звинувачень щодо їхнього капіталістичного спрямування.

З грудня 1978 р. розпочався відлік часу впровадження програми “чотирьох модернізацій”: у промисловості, сільському господарстві, науково-технічній сфері й освіті, а також у військовій сфері.

У 1984 р. розпочали здійснювати реформи в промисловості. Держава заохочувала розвиток малого й середнього бізнесу, створювалися вільні економічні зони за участю іноземного капіталу. Було модернізовано освіту, у результаті впровадження ринкових елементів в економіку темпи зростання виробництва у 1980-х роках становили рекордні у світі 12 % на рік. Китай зробив могутній економічний ривок, випередивши за рівнем ВВП багато розвинених країн Європи.

Нині економіка КНР — друга після США економіка світу. За прогнозами експертів до 2050 року Китай стане найбільшою економікою у світі. До речі, в Україні продаж товарів “made in China” становить близько 80 % всього вітчизняного ринку одягу та взуття.

Політичний розвиток

Наприкінці 1980-х років відбулася спроба повернення до жорсткої централізованої економіки, а також обмеження демократичних свобод. Навесні 1989 р. на площі Тяньаньмень у Пекіні відбулися акції протесту китайських студентів, які підтримали в інших містах країни. На початку червня армія жорстко придушила виступ. Загинуло понад тисячу осіб, десятки тисяч опинилися за ґратами.

У 1997 р. до Китаю перейшла британська колонія Гонконг (Сянган), у 1999 р. — португальська колонія Макао (Аомінь). Протягом 50 років на нових територіях КНР зберігатимуться чинні там системи господарювання. У 2014 та 2019 роках відбувалися масштабні протести, зумовлені втручанням центрального уряду КНР у внутрішні справи Гонконгу.

Демонстрант блокує колону танків.
Червень 1999 р.

Основним законом Китаю є конституція 1982 р., що дістала назву «конституція модернізованого соціалізму». У ній закріплена керівна роль Комуністичної партії Китаю, що визначає розвиток країни.

З 2012 р. Генеральний секретар КПК (найбільшої партії у світі), а з 2013 р. і до сьогодні Голова Китайської Народної Республіки — Сі Цзіньпін.

Нині у світі Пекін часто критикують за порушення прав людини. Китай проводить жорстку політику в Тибеті, переслідує інакомислячих. Такі ж репресії застосовують проти уйгурів — тюркського народу.

1. Визначте основні наслідки формування культу особи Мао Цзедуна.
2. Прочитайте матеріал у підручнику, складіть схему чотирьох реформ Ден Сяопіна “Чотири модернізації”.